

Necessitats específiques en l'adopció: el treball dels orígens en infants de 0 a 3 anys d'edat

Elena Requena

Recepció: 29/02/2020 Acceptació: 01/04/2020

Resum

L'article aborda la necessitat específica dels infants adoptats de conèixer els orígens i saber-los integrar adientment en la construcció de la pròpia identitat. Aquest treball, que no culminarà fins als primers anys de la joventut, cal que l'enceti la família adoptiva des de l'inici de la convivència, fins i tot en aquells casos en què l'infant és molt petit. També s'argumenta per què és necessari fer aquest treball sobre els orígens i per què cal iniciar-lo, com a molt tard, entre els dos i els tres anys d'edat, tot i que és possible introduir el fet adoptiu abans, des del moment en què el bebè és capaç de mantenir mínimament l'atenció. Finalment, es donen algunes indicacions per a famílies i educadors sobre com parlar de manera respectuosa i entenedora a un infant adoptat sobre els seus orígens.

Paraules clau

Adopció, orígens, abandonament, desemparament, primera infància

Necesidades específicas en la adopción: el trabajo de los orígenes en niños de 0 a 3 años de edad

El artículo aborda la necesidad específica de los niños adoptados de conocer los orígenes y saber integrarlos adecuadamente en la construcción de la propia identidad. Este trabajo, que no culminará hasta los primeros años de la juventud, es necesario que lo inicie la familia adoptiva desde el inicio de la convivencia, incluso en aquellos casos en que el niño es muy pequeño. También se argumenta por qué es necesario hacer este trabajo sobre los orígenes y por qué debe iniciarse, como muy tarde, entre los dos y los tres años de edad, aunque es posible introducir el hecho adoptivo antes, desde el momento en que el bebé es capaz de mantener mínimamente la atención. Finalmente, se dan algunas indicaciones para familias y educadores sobre cómo hablar de forma respetuosa y comprensible a un niño adoptado sobre sus orígenes.

Palabras clave

Adopción, orígenes, abandono, desamparo, primera infancia

Specific Needs in Adoption: work on origins in children aged 0 to 3 years

The article addresses the specific need of adopted children to know their origins and learn how to incorporate this information properly into the construction of their own identity. This work, which will not culminate until the first years of young adulthood, needs to be initiated by the adoptive family from the beginning of their living together, even in cases in which the child is very young. The article also addresses the issue of why this work on origins is necessary and why it should begin when the child is between two and three years old at the latest, although the fact of adoption can be introduced earlier, from the moment the baby is able to maintain a minimum of attention. The article concludes with some pointers for families and educators on how to talk with an adopted child about their origins in a respectful and understandable way.

Keywords

Adoption, origins, abandonment, helplessness, early childhood

Com citar aquest article:

Requena Varón, Elena (2020).

Necessitats específiques en l'adopció: el treball dels orígens en infants de 0 a 3 anys d'edat.

Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 74, 37-53.

▲ **Necessitats específiques en l'adopció: el treball dels orígens en infants de 0 a 3 anys d'edat**

L'ésser humà, en el moment de néixer, es troba en una clara situació de desavantatge si es compara amb altres espècies animals en termes d'autonomia. Durant anys, com a mínim durant la infantesa i l'adolescència, ens trobem en una situació de dependència. Aquesta dependència és àdhuc física en els primers anys de la vida ja que, per exemple, inicialment no som capaços de moure'ns o alimentar-nos per nosaltres mateixos. Pel que fa a la dependència emocional, encara s'allargarà més, i no es considera completat el desenvolupament emocional i social d'una persona fins al final de l'adolescència (amb tota la imprecisió cronològica que comporta actualment aquesta etapa evolutiva). Fins i tot, un cop assolida la maduresa emocional, les persones continuem necessitant d'una xarxa social en què els adults mostrem interdependència. Tanmateix, aquest aparent desavantatge com a espècie realment permet la plasticitat i la riquesa que ens caracteritza com a humans, ja que res no està tancat ni totalment programat en el moment del naixement.

En aquest camí cap a l'autonomia, perquè es faci en les millors condicions, cal que al costat del bebè, de l'infant i de l'adolescent hi hagi un referent emocionalment madur (suficientment bo, si es vol utilitzar l'expressió de Winnicott, 2009), especialment com més petit és l'infant. En concret, a l'etapa dels 0 als 3 anys d'edat, podem dir que aquesta condició esdevé imprescindible i la societat ha de vetllar perquè sigui així. Aquesta etapa primerenca, en què comença el desenvolupament de l'estructura psíquica de la nena o el nen, és fonamental perquè aquí es comencen a forjar els primers models de relació, que seran el punt de referència per a la formació de futures relacions. Reprement el que s'ha dit unes línies més amunt: res no està escrit definitivament en el moment de néixer, però les primeres relacions tenen una gran influència en el desenvolupament de la personalitat.

Tradicionalment, s'ha considerat que qui millor pot fer aquesta funció d'acompanyant amorós i curós són els pares biològics de l'infant. Estem parlant, doncs, de la família tradicional, que correspon a l'experiència de la majoria de nosaltres. La diversitat familiar, però, és innegable com també ho és que unes bones competències parentals o marentals no venen donades exclusivament i/o únicament per la biologia, sinó que depenen dels trets de personalitat dels pares, de les seves experiències viscudes, de la dinàmica de parella en el cas que n'hi hagi... (Ubieto, 2019). El que sí podem dir és que quan un infant creix en una família que no és aquella que biològicament li ha donat la vida apareixen unes necessitats i unes tasques evolutives extremes per afrontar que no es donen en aquells infants que creixen amb les seves famílies d'origen (com també són diferents les necessitats de l'infant que neix amb una malaltia crònica, per exemple). No és una situació ni millor

ni pitjor, no hi ha una organització familiar desitjable i unes altres que no ho són tant, és senzillament que tot allò que se surt de la norma estadística comporta unes tasques extremes que se sumen a les que tot infant i adolescent ha d'anar superant. És insuperable? Per descomptat que no, especialment si al costat hi ha uns referents adults que acompanyen i no neguen aquesta realitat. Situacions familiars que no corresponen al model de família tradicional serien la família adoptiva, la família d'acolliment aliè o en família extensa, la família monoparental, la família homoparental, la família que ha recorregut a tècniques de reproducció assistida amb donació de material genètic o bé –forma familiar més recent– la família que ha recorregut a la subrogació per a tenir descendència. Totes aquestes situacions descrites anteriorment tenen en comú que un dels progenitors o tots dos (entenen com a tal la dona i l'home que han fet possible la nova vida) no formen part del grup familiar que desenvolupa les funcions parentals; fins i tot, en algunes formes, ni tan sols l'infant les coneix i legalment el seu anonimament està protegit, com en el cas de la reproducció assistida amb donants a Espanya. Aquestes situacions tenen un altre punt en comú: la necessitat de la persona de saber quins són els seus orígens. En aquest article, però, ens centrarem en una d'aquestes formes familiars, que és la família adoptiva. Parlarem de l'adopció d'un infant que no presenti necessitats especials i que es trobi en la franja dels 0 als 3 anys d'edat en el moment de l'acolliment preadoptiu,¹ que, d'altra banda, és el ventall d'edats més freqüent en el cas de Catalunya.

Tot allò que se surt de la norma estadística comporta unes tasques extremes

L'adopció d'infants a Catalunya

Espanya és un dels principals països del món que destaca pel nombre d'adopcions realitzades pel que fa a adopció internacional; en concret, es tracta del segon país en nombre d'adopcions internacionals, darrere d'Estats Units (Reinoso, 2020). Entre d'altres raons per les quals les famílies adopten fora de les nostres fronteres destaca el fet que l'adopció nacional, depenent del període, ha estat molt lenta o no ha estat possible. En el cas de Catalunya, l'any 2011, l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA), l'organisme competent en matèria d'acolliment i d'adopcions a Catalunya, mitjançant la Resolució de 19 de juliol de 2011 de suspensió transitòria dels processos de valoració per a l'adopció de menors a Catalunya, va aturar els estudis psisocials de les famílies sol·licitants d'adopció a Catalunya atès que el nombre de famílies inscrites al Registre de famílies idònies per a l'adopció d'un infant a Catalunya superava amb escreix el nombre d'acolliments preadoptius realitzats en anys anteriors. Aquesta suspensió no s'aplicava ni en el cas d'adopció internacional ni tampoc en el cas d'adopcions a Catalunya de menors amb necessitats especials. No serà fins a la primera meitat de l'any 2017 que es reprenen els grups de formació i les valoracions d'aquelles famílies que desitgen adoptar un infant a Catalunya que no presenti necessitats especials.

Espanya és el segon país en nombre d'adopcions internacionals

La formació i la valoració de la família que desitja adoptar

La nostra experiència de gairebé quinze anys en formació i valoració de famílies que volen adoptar és que les famílies sol·licitants arriben a l'adopció, en la gran majoria de casos, amb un gran desconeixement del que suposa la mesura de protecció d'adopció. El camí fins a l'adopció que cada família² ha recorregut és molt divers: per a unes, és la darrera oportunitat per tenir un fill o una filla; per a unes altres, era una oportunitat impensable anys enrere (és el cas de les parelles formades per dos homes); per a d'altres, és l'opció triada. Tot i així, la majoria arriba amb un desconeixement de quines són les causes que fan que un infant sigui adoptable i quina repercussió pot tenir en el seu desenvolupament.

No obstant això, creiem que no pot ser d'altra manera. Les persones que volen adoptar, llevat que hagin fet alguna lectura especialitzada o bé coneguin una experiència d'adopció, no han de saber-ho necessàriament. Encara més, la imatge idealitzada que sovint es té sobre l'adopció rau, en bona part, en la visió "edulcorada" amb què la societat impregna l'adopció. Expressions com ara "quina sort ha tingut de ser adoptat" no són infreqüents, expressions que neguen el patiment de sentir-se abandonat pels primers pares i dificulten el dol que tota persona adoptada ha de fer respecte la seva família d'origen (aquella que hauria d'haver estat la seva única família i que finalment no va ser). D'una banda, hem dit, hi ha la negació de la societat; i, d'altra banda, hi ha la negació de la família adoptant de les dificultats inherents a la criança d'un infant adoptat, perquè l'amor tot ho podrà. No critiquem aquesta postura, ans al contrari, pensem que aquesta idealització de la maternitat i de la paternitat ("tot anirà bé", "ens unirà més com a parella", "el fill o la filla podrà ser tot allò que jo no he pogut ser"), ja sigui biològica o adoptiva, és imprescindible per llançar-se a l'aventura de ser mare o pare. Si ens acostéssim al fet de tenir un fill o una filla de manera totalment racional i fent balanç de tot el que suposa d'energia, despesa econòmica, renúncies personals, hores de son, desacords en la parella, incerteses i amenaces associades al creixement..., tal vegada la humanitat faria temps que s'hauria extingit. Hi ha d'haver un punt d'inconsciència i sobretot d'esperança per embarcar-se en l'empresa de tenir un fill o una filla.

En aquest escenari, quin paper té la formació i la valoració de les famílies que volen adoptar? Si les famílies "biològiques" no han passat per cap tipus de procés de formació ni de valoració, per què les que volen adoptar sí que hi passen? Aquestes preguntes tenen diverses respostes, però en destacarem dues.

La formació i la valoració ha d'existir perquè l'adopció és un dret de l'infant

La primera és que la formació i la valoració ha d'existir perquè l'adopció és un dret de l'infant. La necessitat principal que busca satisfer l'adopció és la necessitat que presenta tota persona de formar part d'una família; perquè la família, a data d'avui, és la millor organització social per afavorir el desenvolupament personal. Es fa difícil construir la identitat personal si no hi

ha un sentiment prou fort de pertinença. Això pot ser viscut de forma molt intensa per infants en acolliment preadoptiu als quals no els agrada llegir en documents oficials els seus cognoms legals (els de la família biològica), perquè ells s'identifiquen amb els cognoms de la família adoptiva, se'n senten part i són els cognoms el que els identifica com a membres o no d'aquella família. O, en infants més grans, l'alleugeriment que suposa veure que finalment són inscrits en el llibre de família de la família adoptiva. I aquesta és la necessitat a la qual ha de donar resposta la societat a través de l'adopció: proporcionar una família suficientment bona que reprengui la feina que no ha pogut fer la primera família, la família d'origen.

La recerca d'aquesta família per part de l'ICAA ha de tenir les màximes garanties possibles que ara sí funcionarà, que aquesta família serà capaç de satisfer prou bé les necessitats emocionals, socials, intel·lectuals, fisiològiques i d'aprenentatge que presentarà l'infant; però també, i molt especialment, les necessitats d'integració de la història familiar derivades de ser una persona adoptada. Aquest tipus de necessitat, com abordar-ho, la reprenem més endavant i és l'objectiu principal d'aquest article.

La segona raó per la qual cal un procés de preparació i valoració és pels interessos de la família adoptiva. En primer lloc, cal un "atterratge" en la realitat. Els infants adoptats no acostumen a ser renúncies hospitalàries de noies de bona família que, per un error, s'han quedat embarassades. Darrere d'un infant adoptable, la mesura de protecció més extrema de totes les possibles mesures de protecció a la infantesa, hi acostuma a haver una història traumàtica d'una dona o d'una parella, amb maltractaments durant la infantesa, trencaments, abandonaments i dols sense elaborar, un historial de consum de substàncies tòxiques –també durant l'embaràs, amb el que això suposa de risc per a la salut del futur nadó–, de problemes en salut mental, als quals s'afegeixen problemes d'inadaptació a la societat (conductes delictives, ocupació d'habitatges, prostitució, etc.).

Darrere d'un infant adoptable hi acostuma a haver una història traumàtica d'una dona o d'una parella

En segon lloc, aquest "atterratge" implica conèixer les repercussions que en la salut física i psíquica tenen tots aquests fets. Algunes repercussions són ben visibles, perquè tenen efectes físics, com ara un nadó que neix amb síndrome d'abstinència, baix pes o síndrome d'alcoholisme fetal, a causa del consum de tòxics per part de la mare gestant. Altres repercussions, sempre presents, de caire psíquic, no són observables directament i per això és més fàcil que, conscientment o inconscientment, la família les passi per alt, les negui. Ens estem referint a l'impacte que en el desenvolupament de la psique té el fet de sentir-se abandonat per la mare (diem la mare i no els pares perquè la nostra experiència és que allò que fa patir els infants és pensar que "la mare de la panxa" va desaparèixer). En un estudi realitzat amb una mostra de més de tres-cents infants que estaven en acolliment preadoptiu i que tenien entre un i sis anys (Núñez, Galligó, Requena, Bellostes i Galera, 2013; Requena, Galligó, Bellostes i Galera, 2013), més de la meitat de la mostra rebia algun tipus de seguiment o intervenció psicològica o psicopedagògica pels trastorns psi-

cològics i les dificultats que presentaven en el seu creixement. Aquest és un percentatge molt superior al que trobem en població infantil general. Segons estimacions de l'OMS, la prevalença de trastorns psicològics en la infància i l'adolescència oscil·la entre el 10% i el 20%. En un estudi recent realitzat en el nostre entorn (Antón, Seguí i Antón, 2016), en el cas d'infants menors de set anys, la prevalença se situava al 11,7%.

Per tant, la formació als futurs adoptants té com a funció principal donar a conèixer quines causes són les que porten a la mesura de protecció de l'adopció i quines repercussions pot tenir aquest fet en el desenvolupament de l'infant i l'adolescent. La valoració enllaça amb aquest objectiu perquè aprofundeix en les motivacions de la família per adoptar i en els recursos i les limitacions que tota família té. Per exemple, hi ha famílies que inicialment expressen no tenir preferència sobre l'origen ètnic del menor i després de la formació i de la valoració és capaç de conèixer millor les seves possibilitats reals d'acceptació d'un infant amb un origen ètnic diferent al seu.

Aquestes són les dues raons principals per les quals cal fer un procés de formació i valoració a les famílies que desitgen adoptar. Si l'actitud de la família és d'obertura i d'explorar-se a ella mateixa, serà possible un treball entre família i professionals basat en la confiança mútua; si l'actitud de la família és d'hostilitat més o menys encoberta, desconfiança, recel..., l'exploració de la seva situació serà més complicada.

Característiques i necessitats dels infants que es poden adoptar

Tot i que la nostra experiència professional es basa en l'adopció a Catalunya, la majoria de característiques que aquí descriurem són aplicables també als infants adoptats internacionalment. Tot infant adoptat, amb independència del seu lloc de naixement, és un infant abandonat i un infant que, tard o d'hora, es preguntarà sobre "l'altra família".

Els infants que són abandonats pels pares tenen més probabilitats de patir alteracions emocionals o bé d'afrontar en pitjors condicions els reptes evolutius

Centrant-nos en l'etapa dels 0 als 3 anys d'edat, fites evolutives importants d'aquest període seran assolir un sentiment de confiança bàsica en les pròpies capacitats i en les persones que l'envolten, així com fomentar l'autonomia, l'exploració i la iniciativa en l'entorn. Aquestes dues fites evolutives estan altament relacionades: si hi ha confiança bàsica en un mateix, en els altres..., en definitiva, confiança que el món és un lloc segur i amigable, llavors el bebè, l'infant, pot afrontar amb prou tranquil·litat els reptes que des del món físic, social i emocional se li vagin plantejant. En el cas dels infants que són abandonats pels pares, que per un motiu o un altre no poden créixer amb ells (això també s'aplicaria a l'infant que es troba en acolliment en família extensa o aliena), aquest sentiment de confiança bàsica falla. Per això, el seu nivell de vulnerabilitat és més elevat, tenen més probabilitats de patir alte-

racions emocionals o bé d'afrontar en pitjors condicions els reptes evolutius (Loizaga, 2010; Rius, Beà, Ontiveros, Ruiz i Torras, 2011). També estan en pitjors condicions per afrontar els reptes evolutius perquè hi ha més pèrdues i dols a elaborar.

Aquesta vulnerabilitat psicològica s'expressa mitjançant problemes emocionals, de conducta, de desenvolupament i d'aprenentatge. Al quadre 1 es concreten aquestes diferents problemàtiques.

Quadre 1. Manifestacions de la vulnerabilitat psicològica en els infants susceptibles de ser adoptats

Problemes emocionals	<ul style="list-style-type: none"> • Dificultats per expressar emocions, per rebre i donar afecte • Indiferenciació social • Aïllament social • Baixa tolerància a la frustració • Tendència a l'actuació • Dificultats per tolerar canvis • Baixa autoestima
Problemes de conducta	<ul style="list-style-type: none"> • Alteracions del son • Desobediència • Rebequeries desproporcionades • Oposicionisme • Reclam d'atenció constant • No acceptació de límits • Agressivitat • Conducta sexualitzada • Hiperactivitat • Inhibició conductual
Problemes de desenvolupament	<ul style="list-style-type: none"> • Retards evolutius en qualsevol àrea: psicomotrius, cognitius, de llenguatge, social, etc.
Problemes d'aprenentatge	<ul style="list-style-type: none"> • Baixa atenció i concentració • Dificultats per assolir el pensament simbòlic • Dificultats en l'aprenentatge de la lectoescriptura • Baixa motivació pels aprenentatges • Problemes de relació amb els iguals

Font: Adaptat de Múgica, 2012.

La condició de ser adoptat o adoptada comporta unes necessitats específiques que, molt resumidament, es poden concretar en:

- Necessitat de créixer en una família.
- Necessitat de saber sobre els propis orígens.
- Necessitat que es mostri respecte cap a la història familiar.
- Necessitat d'integrar adientment les diferents circumstàncies de la història personal.

La condició de ser adoptat comporta unes necessitats específiques

Totes aquestes necessitats tenen a veure amb una necessitat més general: la de construir una identitat segura

Totes aquestes necessitats, sempre presents en l'adopció, tenen a veure amb una necessitat més general que és la de construir una identitat segura. No és factible un sentiment d'identitat sòlid si manquen dades de la pròpia història de vida o bé si aquestes dades estan dissociades les unes de les altres, sense un fil conductor que les uneixi o les doti de significat. Per això, és imprescindible parlar dels orígens, parlar de l'existència de la família d'origen, parlar de la vida en una institució o en una família d'acollida –si és el cas– i parlar del perquè, per què hi va haver aquest trànsit fins a l'arribada de la família adoptiva.

El tema dels orígens: com abordar-lo?

Són molt poques les famílies que durant el procés de formació i valoració neguen la necessitat de treballar el tema dels orígens amb el seu fill o la seva filla adoptada. Tothom s'avé que és un treball necessari, i que els adults referents han de tenir una funció contenidora de les ansietats que suscita començar a prendre consciència que la família que et cria no són els pares biològics. També, la família, com a dipositària de tota la informació que se sap del seu fill o la seva filla, amb intuïció i coneixedora del tarannà del menor, li anirà dosificant les dades disponibles (com ara l'existència de germans biològics).

Un cop s'inicia la convivència entre la família i l'infant o el grup de germans acollits, algunes famílies no veuen la necessitat d'apel·lar als orígens: és tan ràpida l'adaptació i tan petit l'infant, que no troben sentit a la recomanació tècnica de parlar-li de la família d'origen amb la qual és possible que no hi hagi hagut ni tan sols convivència (podria ser el cas d'una renúncia d'un nadó acabat de néixer o una retenció hospitalària). Algunes raons que es poden esgrimir són: “és molt petita, no se n'assabentarà”; “això la farà patir; li estimularem les ganes de buscar la seva família i ens fa por”, etc.

Més nombrós és el grup de famílies que reconeix la importància de parlar-hi però, senzillament, no sap com fer-ho. Allò que es tenia tan clar durant la formació i la valoració, ara, amb la distància emocional perduda, tot sembla trontollar perquè l'infant ja ha arribat, no és un cas hipotètic o un exercici d'imaginació.

La confiança en el seguiment professional

La bona notícia de tot plegat és que la professional que fa el seguiment coneix aquestes vacil·lacions, sap que la distància emocional es perd, que la família en la gran majoria dels casos vol abordar el tema dels orígens però no sap com fer-ho. És una bona notícia perquè, com a professional, un es pot

avançar i preguntar amb delicadesa, sense actitud crítica a la família, com s'està tractant amb l'infant el tema dels seus orígens i alleugerir ansietats explicant que no saber com fer-ho és un fet que passa a moltes famílies.

De vegades, a l'adopció a Catalunya, passa que professional i família ja es coneixen de la formació o de la valoració i això permet que el punt de partida sigui un coneixement i una confiança mutus que faci més fàcil a la família comunicar els seus neguits i dificultats a l'hora d'abordar el tema dels orígens o qualsevol altre tema.

Com en qualsevol interacció humana, la qualitat del vincle entre família i professional marca la profunditat de la comunicació, l'autenticitat de la trobada, la possibilitat de tenir una experiència emocionalment significativa. La situació ideal és aquella en què la família se sent segura per obrir-se, no jutjada pel professional, que percep el seguiment com un autèntic espai per al pensament i per al creixement. A la vegada, la professional ha de ser capaç d'acostar-se a la família amb humilitat (no ho sap tot, no sap millor que la família què li convé), amb una actitud d'escolta activa i profund interès per la dinàmica familiar que s'està desenvolupant. Des d'aquestes postures, de confiança per part de la família i de respecte per part de la professional, serà possible l'entesa i poder acompanyar i guiar la família en les tasques extremes que se li presenten com a família adoptiva.

No sempre es dona la situació ideal. Ja sigui per dificultats importants en la família adoptiva, ja sigui per un incorrecte abordatge tècnic de la situació (per exemple, no s'ha respectat el tempo de la família), l'harmonia esperable en el tàndem família-professional no es dona. No és una situació fàcil de reconduir, però és especialment responsabilitat del professional intentar aconseguir una major col·laboració i confiança. Tornem a repetir que no és fàcil. De vegades, amb raó o sense raó, la família s'ha sentit jutjada, incompresa, que no se li respectava el seu ritme, que s'envaïa la seva intimitat..., i remuntar tot això és complicat perquè les intervencions tècniques per minvar-ho poden tenir l'efecte paradoxal d'augmentar la distància entre tècnic i professional.

L'estabilitat dels equips, el treball en xarxa, la supervisió externa i la formació continuada són elements clau per cuidar-se com a professional i com a equip, i garantir una bona atenció a la ciutadania, en aquest cas, a les famílies en acolliment preadoptiu.

Cal tenir present que la relació entre família i professional s'allargarà en el temps (a Catalunya, *grosso modo*, el temps que dura el seguiment psicossocial és de dos anys com a mínim). Són diverses les causes que poden fer que el seguiment psicossocial s'allargui; una de les que provoca més ansietat a la família, tot i no ser la més freqüent, és l'existència d'oposicions judicials de la família biològica a l'adopció. Aquí el professional haurà de jugar un paper molt important en la contenció de les emocions i ansietats de tipus

Professional i família ja es coneixen de la formació, i això permet una confiança mútua que fa més fàcil a la família comunicar els seus neguits

La professional ha de ser capaç d'acostar-se a la família amb una actitud d'escolta activa i profund interès per la dinàmica familiar que s'està desenvolupant

paranoide que desvetllen aquestes oposicions en la família, amb l'objectiu d'aconseguir que l'infant quedi preservat de tot plegat, atès que no pot sentir més amenaça de la que ja sent per si ha de perdre, per segon cop, una família.

Algunes indicacions pràctiques

Generalment, es pensa que els infants petits, d'entre 0 i 3 anys d'edat, no "s'assabenten de res", perquè viuen en el seu món i perquè els manquen eines intel·lectuals per captar les contingències del seu entorn. Piaget (Piaget i Inhelder, 1984), autor destacat en l'estudi del desenvolupament cognitiu, va descriure aquesta limitació del pensament infantil amb el nom d'egocentrisme intel·lectual. L'egocentrisme intel·lectual significa que l'infant, ben bé fins als 6 o 7 anys d'edat, està centrat en la seva perspectiva, és incapaç de posar-se en la perspectiva de l'altre. I això és veritat, però d'una manera no tan contundent com la va descriure Piaget, i altres autors contemporanis o posteriors a Piaget (per exemple, Vygostky, Bruner o Trevarthen) matisen aquest dibuix del nen petit com a un ésser tan incapaç o defectuós. Tal vegada, Piaget va descriure l'infant petit, especialment en l'etapa dels 2 als 5-6 anys, més pel que no és capaç de fer que pel que sí és capaç de fer.

Així, Trevarthen ha estat un dels autors (altres han estat Stern o Meltzoff) que ha descrit el fenomen de la intersubjectivitat. La intersubjectivitat es refereix a la capacitat innata que tenim els humans per comunicar-nos emocionalment, per captar les emocions dels altres. Trevarthen defensa que els infants tenen, ja des del naixement, un cervell emocional i comunicatiu. Citant literalment l'autor, amb pocs mesos de vida, el bebè té capacitats perceptives que li permeten "la identificació imitativa, l'empatia emocional i la comunicació recíproca" (Trevarthen, 1993; citat per Beebe, Sorter, Rustiin i Knoblauch, 2004). De fet, qualsevol que hagi tingut contacte professional o informal amb famílies amb nadons o infants molt petits sap que són autèntics "radars" dels estats emocionals dels seus pares o cuidadors principals. El dia que presentem un cert nerviosisme o impaciència perquè volem que tot vagi com una seda perquè cal arribar escrupolosament puntual a la feina, és molt probable que arribem tard: l'infant presenta oposició per vestir-se, vomita el biberó, cal canviar-li els bolquers just abans de sortir de casa... Hi ha estudis (Brazelton i Cramer, 1993) que constaten que nadons de menys d'un any busquen la mirada de les mares depressives (que acostumen a tenir poc contacte ocular) i es mostren molt actius en la construcció de la relació.

No subestimem la capacitat que té un nadó o un infant molt petit de captar l'ambient emocional del seu entorn

Què volem dir amb tot això? Doncs que no subestimem la capacitat que té un nadó o un infant molt petit de captar l'ambient emocional del seu entorn. El que passa és que, en els primers anys, la comprensió va molt per davant de l'expressió: comprenen més del que són capaços d'expressar mitjançant la paraula, en el cas de ser-hi present. Qui tingui experiència professional o una sensibilitat especial per les necessitats dels infants tindrà el record de

situacions que exemplifiquen aquest “radar”, que dèiem abans, tan fi i precís per captar les emocions que tenen els més menuts. En no poques visites a domicilis o al despatx professional, hem viscut el rebuig d'infants no ja de ser agafats en braços pel professional sinó fins i tot que conversem amb la família. Nens més grans poden verbalitzar a les seves famílies que no els agrada el seguiment associat a l'acolliment preadoptiu, per por que els retornem allà on els vam conèixer (per exemple, a un centre d'acollida). És curiós com podem meravellar-nos de tan lluny com ha arribat la humanitat com a espècie en el desenvolupament de la ciència i la cultura, així com de la transformació del món físic i de la complexitat de les societats que construïm, però, alhora, podem negar capacitats primerenques i avançades de comunicació als infants que quan siguin adults proposaran sofisticades teories científiques.

Per tant, el nostre punt de partida, fonamentat en les nostres observacions i en les aportacions d'autors com Bruner i Trevarthen, és que nadons i infants ben petits són sensibles i capten molts registres emocionals. Com relacionen això amb el treball dels orígens? La nostra orientació és que com més prime-encament abordem el tema dels orígens, més ajudarem l'infant a construir una identitat segura alhora que s'enfortirà el vincle família adoptiva *versus* infant. Idees com ara “és massa petit”, “no ho entendreà” o bé “si li explico que no ha sortit de la meua panxa, patirà molt” no són realistes i més aviat expressen les resistències dels adults a parlar del tema obertament. Però abans de donar algunes indicacions de com fer-ho, donem algunes raons de per què fer-ho.

Per què cal parlar dels orígens?

Berástegui i Gómez (2008) aporten cinc arguments fonamentals:

- *Perquè l'infant ho necessita per créixer.* Un dret fonamental de tota persona és conèixer la seva història, per tal que pugui construir la seva identitat de forma veraç. La família adoptiva ha d'anar proporcionant a l'infant la informació que coneix de la seva història segons l'edat i les demandes que vagi fent. Així, tenir una capsula amb objectes de la vida anterior a la convivència amb la família adoptiva a l'abast de l'infant (per exemple, records de quan vivia en un centre d'acollida o amb la família d'urgència i diagnòstic,³ o un àlbum de fotografies dels moments en què la família adoptiva el va anar a recollir poc després de néixer a la clínica) permet parlar amb l'infant del seu passat quan ell en senti la necessitat i transmet accessibilitat de la família en aquest tema.
- *Perquè no fer-ho pot provocar desconfiança en la família adoptiva.* Que l'infant descobreixi de manera casual informació important sobre la seva història acostuma a provocar reaccions d'enuig i desconfiança cap a la família adoptiva. En canvi, si la informació la dona la família, en tot mo-

La dada principal i primera que ha de transmetre la família és l'existència de la família biològica que no el va poder cuidar

ment podrà controlar com i quan la dona. La dada principal i primera que ha de transmetre la família és l'existència de la família biològica que no el va poder cuidar. Però hi ha altres informacions també importants, com l'existència de germans biològics o la pertinença a una altra ètnia, que són difícils de transmetre tot sovint per a les famílies. Una informació molt important per a nosaltres fa referència al nom. Tot i que tècnicament no és aconsellable canviar-li el nom a un infant, si s'ha fet, mantenir-ho ocult pot tenir conseqüències desastroses quan el nostre fill o filla ho descobreix per altres vies. Una adolescent d'origen xinès es va disgustar tant amb els seus pares quan es va assabentar que originàriament tenia un altre nom i que li havien canviat, que va exigir als seus pares que l'anomenessin únicament pel seu "autèntic" nom.

- *Perquè si la família no en parla, és possible que l'infant no s'atreveixi a preguntar.* En la mesura que la família se senti còmoda parlant de l'adopció, més confiat se sentirà l'infant per parlar-ne. Si en el discurs familiar habitual apareixen expressions com ara "quan et vam adoptar", "la casa on vivíeu abans", o "els pares que et van donar la vida", es promou un clima de confiança i naturalitat perquè l'infant s'expressi i plantegi les seves preguntes i neguits. Si no és així, l'infant no se sentirà prou segur per preguntar, però el desig i la necessitat de saber hi seran presents i pot omplir aquests buits amb fantasies que poden estar molt allunyades de la realitat. Un infant d'encara no cinc anys d'edat va preguntar als seus dos pares adoptius on era la seva mare; els pares, impactats per la pregunta, només van poder respondre-li que no en tenia, de mare, sense reprendre posteriorment, en un moment de més tranquil·litat, la pregunta de l'infant. Aquesta nena no va ser capaç d'encetar de nou el tema amb la família fins dos anys després, quan seguint unes explicacions a l'escola va adonar-se que el que ella havia pensat fins aleshores no podia ser cert: creia que havia sortit d'un ou!

És tasca de la família ajudar l'infant a fer front a comentaris sobre ells com a família adoptiva i sobre ell com a individu adoptat

- *Perquè si no ho fa la família, altres persones ho faran.* L'adopció és un fet visible; en l'entorn de la família, hi ha moltes persones que saben que l'infant és adoptat i li poden fer comentaris al respecte. Com dèiem abans, és millor que les informacions bàsiques arribin per part de la família. L'ideal seria que ningú no pogués explicar res a l'infant de la seva història de vida que prèviament no li hagi explicat la seva família adoptiva. A més, també és tasca de la família ajudar l'infant a fer front a comentaris sobre ells com a família adoptiva i sobre ell com a individu adoptat. Alguns comentaris poden ser molt intrusius amb la intimitat de la persona i de la família. Assajar respostes (o silencis) entre infants i pares i mares davant de comentaris sobre les diferències de color de pell, país de naixement, cost econòmic de l'adopció, etc., enfortirà el vincle familiar i repercutirà positivament en l'autoestima de l'infant.

- *Perquè és allò correcte.* Partim de la base que un dret fonamental de tota persona és conèixer les dades de la seva història. A Catalunya, en general, se sap molta informació de la història de la parella o de la dona el fill o la filla de la qual acabarà sent adoptat. Gran part d'aquesta informació es traspassa a la família adoptant (per exemple, les causes del desemparament) per tal que la custodiïn i la vagin transmetent, segons l'edat de l'infant i les demandes que vagi fent. Repetim: és una informació que la família ha de custodiar, no li pertany; tota aquesta informació forma part de la persona adoptada, del seu passat i de la seva identitat i, per tant, té dret a conèixer-la.

En definitiva, cal parlar dels orígens perquè és un dret de la persona conèixer la seva història personal. A més, cal fer-ho com abans millor. Si esperem a abordar el tema quan l'infant sigui intel·lectualment capaç de captar-lo totalment (per exemple, al voltant dels sis anys), l'impacte psicològic serà molt alt. De la mateixa manera que les famílies introdueixen altres temes importants de manera progressiva i adaptada a l'edat i als trets evolutius de l'infant (com ara el tema de la mort), amb la qüestió dels orígens cal procedir igualment.

Un altre motiu important a tenir en compte per parlar al nostre fill o filla dels seus orígens des de ben petits és que permet a la família anar assajant el seu discurs, anar construint-lo i modificant-lo segons l'edat de l'infant i les seves demandes i reaccions. Al contrari, si la família espera molt a comunicar-ho, li serà cada cop més complicat fer-ho perquè hi haurà més vinculació emocional.

Com parlar dels orígens?

Hem dit que des del principi de la convivència cal parlar de l'existència de la família d'origen perquè, si no es fa, cada cop serà més difícil per a la família adoptiva parlar-ne i l'impacte emocional que pot provocar en l'infant pot ser molt negatiu. Contes, àlbums de fotografies, caps de records, etc., ens poden ajudar. Per exemple, cap als sis mesos de vida, els bebès ja poden mantenir l'atenció per mirar un petit àlbum amb tres o quatre fotografies de la primera trobada amb ell (per exemple, a l'hospital o a la institució on era fins aleshores), i tot ensenyant-li les fotografies, li podem explicar que aquell dia ens vam conèixer. El bebè entendreà molt poc aquestes paraules però ja és un inici i nosaltres, com a família, podem assajar el nostre discurs. Recordem que un bebè o un infant molt petit és capaç d'entendre moltes més coses de les que és capaç d'expressar. A mesura que vagi creixent, podem fer més explícita aquesta història de forma que, entre els dos i els tres anys d'edat, l'infant disposi d'un relat senzill però clar de la seva història. Elements clau que han d'aparèixer en aquesta història: el fet que hi va haver uns primers pares que el van tenir però que no el van poder cuidar perquè tenien molts problemes, i que ell o ella necessitava una família i que nosaltres (la família

Un bebè o un infant molt petit és capaç d'entendre moltes més coses de les que és capaç d'expressar

adoptiva) teníem moltes ganes de tenir un fill o filla per estimar-lo i cuidar-lo per sempre. És a dir, en aquest relat hi han d'aparèixer tres idees fonamentals: l'existència de la parella de progenitors, col·locar en els adults la causa de la impossibilitat de criar l'infant i la seguretat que la família adoptiva no fallarà.

Ben aviat podrem enriquir aquesta història amb altres elements de realitat com, per exemple, que abans de viure amb la família adoptiva, si és el cas, va viure en una institució o en una família d'urgència i diagnòstic.

Tenir un suport concret, físic, que acompanyi les paraules d'aquest relat, especialment un àlbum de fotografies, hi ajuda molt. Si es va conèixer l'infant a l'hospital, acabat de néixer, serà important que apareguin fotografies d'aquesta trobada inicial. Però exactament igual si es va conèixer l'infant en un altre entorn, com una institució o una família d'urgència i diagnòstic. Així, el nen o la nena trobarà continuïtat a la seva història. Molt sovint, les famílies ens sorprenen amb la seva sensibilitat i creativitat per construir aquest àlbum i el relat de vida associat. Recordem una família que iniciava "l'àlbum de vida" del seu fill amb la silueta dibuixada d'una parella –la dona, embarassada–, representació simbòlica dels pares biològics. Algunes vegades (molt poques) es disposa d'una fotografia de la família d'origen i la família adoptiva és capaç de vèncer els recels que això li desperta i també la incorpora a l'àlbum.

Existeix al mercat molt material en relació amb contes i àlbums que tracten el tema de l'adopció. Nosaltres pensem que un àlbum fet per la família dona més opcions a personalitzar-lo i adaptar-lo a cada situació. També pot ser un àlbum "viu", al qual es poden anar afegir nous fulls amb noves fotografies a mesura que l'infant va creixent, de forma que sigui un autèntic "llibre de vida". En la construcció de la identitat que ha de fer l'infant, és molt tranquil·litzador i genera confiança comprovar que la seva vida té continuïtat, hi ha un fil conductor des de l'inici fins a l'actualitat. Aquest fil conductor l'ha de fer possible la família adoptiva, aportant totes les peces del trencaclosques. I la peça de la parella de progenitors és fonamental, és l'inici de tot. S'ha proposat el concepte de desconcert genealògic "per fer esment de la confusió i desorientació que pot provocar la sensació de tenir talls biogràfics, és a dir, una manca de connexió –un fil conductor– entre passat i present" (Reinoso, Galligó i Requena, 2018, p. 94).

També, en paral·lel, es pot construir un "llibre de la família" en què conflueixen les dues línies: la d'un infant que necessitava una família, i la d'un adult o uns adults que volien tenir un fill o una filla.

En tot cas, tant si és material de mercat com si és ideat per la família, és important que apareguin aquests aspectes que hem anat anomenant. De vegades, alguns contes publicats fan la narració únicament des del desig dels adults (una família que volia tenir un fill i el van adoptar), però obviant el

punt de vista de l'infant atès que no incorporen l'altre part, la d'un bebè o la d'un infant que neix en una família que no pot tenir-ne cura. És una història incompleta, que "oblida" explicar la part més dura i impactant, la de l'abandonament. Altres vegades, els contes són tan metafòrics que difícilment un infant podrà fer connexions amb la seva història personal. També cal fugir d'aproximacions massa endolcides que, més aviat, confonen perquè no són reals. Ens estem referint a explicacions del tipus: "els teus primers pares t'estimaven tant que van voler que et cuidéssim nosaltres, que ho podríem fer millor". No posem en dubte la bona intenció que hi ha darrere aquestes paraules, però poden confondre, i molt. Poden fer pensar que estimar comporta abandonar (recordem que el pensament infantil és absolutista; l'infant podria pensar que si ha passat un cop, pot passar de nou: si es troben uns pares millors que els actuals, podria haver-hi un nou canvi). És més realista i dona més seguretat explicar a l'infant que els seus primers pares tenien moltes dificultats i que no podien cuidar-lo, malgrat que els van intentar ajudar i que per això ell està amb nosaltres, perquè necessitava una família que l'ajudés a créixer i que l'estimés.

Cal fugir d'aproximacions massa endolcides que, més aviat, confonen perquè no són reals

Una de les funcions fonamentals de la família és promoure el pensament enfront la mentida i la confusió (Meltzer i Harris, 1989); és del tot necessari per superar el pensament màgic i omnipotent característic de les etapes evolutives més inferiors. I per aconseguir això, el discurs de l'adult ha de contenir elements de realitat en els temes fonamentals, com aquells que afecten la construcció de la identitat personal.

Un altre recurs molt important per integrar la història personal és tenir a l'abast una capsa amb objectes de la vida del nostre fill o filla del període anterior a la convivència comuna. Cada objecte (un xumet, una peça de roba, una joguina, etc.) obrirà una oportunitat per recordar i anar elaborant quelcom que és un autèntic trauma per a l'infant: que va ser abandonat.

A propòsit d'això, les famílies eviten dir el mot *abandonament* i, de vegades, també eviten els termes *pare* o *mare* per referir-se als progenitors. Amb el "radar" tan sensible que dèiem abans que tenen els infants, ells mateixos diran el *primer pare*, el *pare* d'abans o la *mare d'abans*. Alguns infants, fins i tot abans d'arribar a l'educació primària, utilitzen explícitament la paraula *abandonament* i pregunten per què la mare els va abandonar.

Per acabar, volem recordar que la informació sempre s'ha de transmetre amb cura, però de manera sincera i constructiva; i també és important deixar clar que les causes de l'adopció són externes a l'infant, atès que és fàcil que l'infant, des de la seva immaduresa psicològica, pugui pensar que ell té la culpa de no estar amb els progenitors perquè potser era un bebè que plorava molt o un infant dolent que els feia enfadar. Cal deixar clar que els pares biològics no el podien cuidar i que per això altres persones se'n van fer càrrec.

La informació sempre s'ha de transmetre amb cura, però de manera sincera i constructiva

Les preguntes no sempre arriben en el moment més idoni per als adults, no passa res si s'ajorna la qüestió, però han de tenir resposta. Si en el moment en que es formula la pregunta no es donen les condicions per respondre-hi o, senzillament, no s'ha sabut què respondre-hi, sempre es pot parlar en un altre moment (sense ajornar-ho gaires dies), quan l'adult estigui més tranquil i hagi pensat amb calma la millor resposta. Per descomptat, la consulta a un professional sempre serà possible.

Elena Requena Varón
 Doctora en Psicologia
 Professora de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés
 Universitat Ramon Llull
 erequena@peretarres.org

Bibliografia

- Anton, J. M.; Seguí, J. D.; Antón, L.** (2016). Prevalencia de los trastornos psicológicos en edad pediátrica. Efecto del sexo y la edad. *Revista de Psicopatología y salud mental del niño y del adolescente*, 28, 33-40.
- Beebe, B.; Sorter, D.; Rustiin, J.; Knoblauch, S.** (2004). Una comparación entre Meltzoff, Trevarthen y Stern. *Aperturas psicoanalíticas: Revista de Psicoanálisis*, 17.
 Recuperat a: <http://www.aperturas.org/articulo.php?articulo=0000291>
- Berástegui, A.; Gómez, B.** (Eds.) (2008). *Los retos de la postadopción: balance y perspectivas*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Brazelton, T.; Cramer, B.** (1993). *La relación más temprana*. Barcelona: Paidós.
- Intress – Equip de preadoptius de Barcelona** (2015). Grup de famílies adoptants amb infants amb trastorns del comportament i amb necessitats educatives especials. *Revista de Treball Social*, 204, 116-121.
- Loizaga, F.** (Ed.) (2010). *Adoptar hoy. Nuevos desafíos, nuevas estrategias*. Bilbao: Mensajero.
- Meltzer, D.; Harris, M.** (1989). *El paper educatiu de la família*. Barcelona: Espaxs.
- Múgica, J.** (2012). Particularidades del proceso de integración de los niños y de las niñas de condición adoptiva. *Padres y Maestros. Journal of Parents and Teachers*, 339, 23-26. Recuperat a: <https://revistas.comillas.edu/index.php/padresymaestros/article/view/449>
- Núñez, P.; Galligó, M.; Requena, E.; Bellostes, L.; Galera, Y.** (2013) *Empoderando a las familias: El grupo de apoyo como promotor del vínculo y del apego seguro en procesos de adopción*. Pòster presentat al I Congreso El Interés Superior del Niño, Madrid.
- Piaget, J.; Inhelder, B.** (1984). *Psicología del niño*. Madrid: Morata.
- Reinoso, M.** (2020). Unique challenges and strengths for families formed

through international adoption. Dins Wrobel G., Helder, E., i Marr, E. (2020). *The Routledge Handbook of Adoption*. (p. 107- 122). Londres: Routledge International Handbooks.

Reinoso, M.; Galligó, M. T.; Requena, E. (2018). *Per fi junts! Parlem d'adopció*. Barcelona: PAM.

Requena, E.; Galligó, M.; Bellostes, L.; Galera, Y. (2013). *Del seguiment individual a la intervenció grupal: Una experiència de treball per a famílies amb necessitats compartides*. Conferència a la V Jornada sobre la postadopció a Catalunya, Barcelona.

Resolució de 19 de juliol de 2011 de suspensió transitòria dels processos de valoració per a l'adopció de menors a Catalunya.

Recuperat a:

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiBl-igmOPnAhUSxYUKHVFIDCIQFjAAegQIARAB&url=http%3A%2F%2Fcido.diba.cat%2Flegislacio%2F1480936%2Fresolucio-bsf18712011-de-19-de-juliol-de-suspensio-transitoria-dels-processos-de-valoracio-per-a-ladopcio-de-menors-de-catalunya&usg=AOvVaw2WhUpbzW4dBNm5pYpBpTbA>

Rius, M.; Beà, N.; Ontiveros, C.; Ruiz, M. J.; Torras, E. (2011). *Adopció e identitat. Cultura y raza en la integració familiar y social*. Barcelona: Octaedro.

Ubieto, J. R. (2019). Familias del siglo XXI: Nuevas subjetividades, nuevos vínculos. Dins Solé, J. (Ed.). *Famílies de acogida. Respuestas al desamparo* (p. 41-114). Barcelona: NED.

Winnicott, D. (2009). *El niño y el mundo externo*. Buenos Aires: Horme-Paidós.

- 1 L'acolliment preadoptiu és aquell acolliment que té com a finalitat l'adopció de l'infant. L'adopció, que comporta l'extinció de la potestat parental als pares biològics i el seu atorgament a la família adoptiva, només es pot constituir jurídicament. Tot i així, tenint en compte l'interès superior del menor, aquest inicia la convivència amb la família que finalment l'acabarà adoptant abans que l'adopció estigui constituïda. Durant aquest període de temps, que pot ser de durada variable, el tutor del menor, en el cas de Catalunya, és la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència; el guardador és la família; i els pares biològics continuen ostentant la potestat parental. Així, el menor continuarà tenint els cognoms dels seus progenitors o de la seva mare (en cas de no haver estat reconegut pel pare o que sigui desconegut) i no podrà ser inscrit en el llibre de família dels adoptants fins que la interlocutòria d'adopció no sigui ferma.
- 2 Al llarg del text, s'utilitzarà el terme "família" de manera genèrica i per referir-nos concretament a tres formes diferents de família: família monoparental, homoparental i heteroparental.
- 3 Les famílies d'urgències i diagnòstic són famílies semiprofessionals que es fan càrrec d'un nadó o d'un infant desemparat mentre l'equip tècnic corresponent realitza l'estudi psicosocial de la família i decideix quina és la millor mesura de protecció per al menor.